

→ Introductie

In de les 'Romeinen Langs de Grens' gaan leerlingen zo'n 2000 jaar terug in de tijd toen de Romeinen in Nederland waren. Die Romeinen hebben het landschap en het dagelijkse leven langs de grens flink veranderd. Ze waren eigenlijk een soort *influencers van de Oudheid*.

Tijdens de les leren de leerlingen over vernieuwingen zoals wegen, geld en mijlpalen, nieuwe woorden en etenswaren. De leerlingen bekijken en onderzoeken allerlei archeologische voorwerpen in de tentoonstelling, zoals de mijlpalen van het Wateringse Veld. Veel van die vernieuwingen van de Romeinen hebben zij eigenlijk overgenomen van andere volken en populair gemaakt en sommige vernieuwingen kennen wij nu nog. De leerlingen vergelijken voorwerpen en gewoontes van de Romeinen met die van deze tijd.

Lesdoel: De leerlingen leren dat je door archeologische vondsten veel kunt leren over het leven tijdens de Romeinse tijd in onze regio. De leerlingen maken vergelijkingen tussen Romeinen en Cananefaten, alsmede tussen de Romeinse tijd en nu en krijgen inzicht in de invloed die de Romeinen in ons land hebben gehad en vandaag de dag nog steeds hebben.

Kerdoelen:

- *Kerdoel 51: Oriëntatie op jezelf en de wereld > Tijd: De leerlingen leren dat je door archeologische vondsten veel kunt leren over het leven in de Romeinse tijd in onze regio.*
- *Kerdoel 52: Oriëntatie op jezelf en de wereld > Tijd: De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: Grieken en Romeinen*

Sluit aan bij het vak: Geschiedenis, Wereldoriëntatie

Thema's

Identiteit, kleding, materialen, milieu, omgeving/stad/dorp, oorlog/vrede/mensenrechten, religie, samenleven, techniek, vervoer, voedsel/voeding, vroeger/nu/toekomst.

Vorbereiding en verdieping: filmpjes en overige links

De Romeinen zijn een populair onderwerp. Op internet zijn er tal van filmpjes over te vinden die gebruikt kunnen worden ter introductie van het onderwerp en als verdieping *na* de les.

- Het [Klokhuis](#) heeft informatieve filmpjes over de Romeinen, waarvan 'Werelderfgoed: Romeinse Limes' een goede introductie is op het onderwerp Romeinen in Nederland.
- [De Romeinse Limes](#) is één van de vijftig onderwerpen uit de Canon van Nederland. De website Entoen.nu staat vol interessante informatie en links over dit onderwerp.
- Andere filmpjes, zoals die van het Klokhuis over [wegen](#) en [bouwwerken](#), of van Clipphanger over [de val van het Romeinse Rijk](#) kunnen e.v.t. nog een goede verdieping bieden *na* de les.
- Daarnaast zijn in de YouTube playlist '[Welkom bij de Romeinen](#)' ook nog tal van interessante en grappige filmpjes te vinden.

→ Voorbereiding

Het is belangrijk om de les alvast voor te bereiden op school, zodat de leerlingen basiskennis over de Romeinen hebben en hun aanwezigheid in Nederland, ongeveer 2000 jaar geleden en bekend zijn met de begrippen: Romeinen, Limes en Cananefaten.

Wie waren de Romeinen?

De Romeinen waren een volk uit Italië, uit de stad Rome. Zo'n 2000 jaar geleden veroverden de Romeinen grote delen van Europa, Azië en het noorden van Afrika. De Romeinen hadden een enorm leger met voetsoldaten en soldaten te paard. Op het hoogtepunt telde het Romeinse leger ongeveer 375.000 soldaten. Niet alleen Romeinse burgers mochten in het leger, maar ook mannen uit de veroverde volken. Het leger ging namelijk vaak op campagne, dan vielen zij met hun troepen andere gebieden binnen om een potje te knokken om zo het gebied te bemachtigen. De machtige leider van dit enorme rijk was de Romeinse keizer.

Lange looptochten

Het Romeinse Rijk was reusachtig en het duurde heel lang om van de ene kant van het rijk naar de andere kant te gaan. Tegenwoordig reizen wij met het vliegtuig of met de auto en de boot, maar de Romeinen gingen te paard, met de boot, of lopend. Dat duurde natuurlijk maanden! Stel je eens voor dat je vanaf Rome helemaal naar Den Haag moet lopen? Of van de piramides van Egypte naar jouw huis?

De Romeinse Limes in Nederland

Als het Romeinse Rijk werd aangevallen in Duitsland, dan zou het natuurlijk veel te lang duren om vanaf Rome daar naartoe te lopen. Het was daarom erg belangrijk dat de grens om het Romeinse Rijk altijd werd bewaakt door soldaten. De grens om het Romeinse Rijk heette de Limes en hierlangs stonden een heleboel forten, vestingen, muren en andere verdedigingswerken om indringers met kwade bedoelingen buiten het rijk te houden. Rond 12 v.Chr. veroverde de Romeinen een deel van Nederland. De Rijn, die dwars door Nederland loopt, vormde de noordgrens van het Romeinse Rijk. Boven de rivier was het moerassig en dat waren de Romeinse soldaten niet gewend en daarom konden ze hier niet goed vechten. Lang werd er gedacht dat de Limes een strakke grens was en dat de invloed van de Romeinen hier ook ophield. Toch zijn er boven de Rijn Romeinse muntjes en aardewerk gevonden, die aantonen dat de Romeinen wel degelijk contact hadden met de volken boven Rijn.

De Cananefaten

Toen de Romeinen naar Nederland kwamen, woonden hier al Germaanse volken, zoals de Friezen en de Bataven. Deze volken spraken een Germaanse taal. In het gebied van Den Haag, want de stad zelf lag er toen nog niet, woonden de Cananefaten. Of de Cananefaten ook een Germaanse taal spraken, dat weten we niet. Daarom worden de Cananefaten geen Germanen genoemd.

→ **Verwerking**

Als verwerking kunnen de leerlingen, naast de filmpjes kijken (zie eerste pagina), een aantal Romeinse spelletjes uitproberen. De instructies, benodigdheden en spelsuggesties staan uitgelegd op de volgende pagina's.

BIKKELEN

- I. GA ALLEMAAL OP DE GROND ZITTEN
- II. EEN KIND HOUD ALLE BIKKELS IN 1 HAND
- III. GOOI DE BIKKELS IN DE LUCHT EN PROBEER ZOVEEL MOGELIJK BIKKELS OP DE ACHTERKANT VAN DE HAND WAAR JE MEE GOOIDE, OP TE VANGEN.
- IV. WIE KON DE MEESTE BIKKELS VANGEN? DUS: WIE IS DE WINNAAR?
- V. KIJK VOOR UITLEG HIERONDER EN VOOR MEER SPELLETJES MET BIKKELS OP DE ACHTERKANT.

Wat zijn bikkels?

De Romeinen gebruikten voor het bikkelen de voetbotjes van een schaap. Als er een schaap geslacht werd, werden de pootjes van het schaap gekookt tot het vlees en de huid van het bot af vielen. Die botjes kregen de kinderen dan om mee te 'bikkelen'.

Ook werden er wel bikkels van brons, glas of onyx gebruikt.

Nu kunnen we ook steentjes, dobbelstenen of blokjes hout gebruiken.

Een bikkel heeft eigenlijk 4 kanten die ieder een eigen naam hebben. Die heeft te maken met de manier waarop het botje er aan die kant uit ziet. Dus een , die te maken heeft met hoe het botje er aan die kant uitziet. Zo hebben ze dus een buik en een kuil. Soms kregen ze ook nog een waarde.

Andere spelletjes met bikkels:

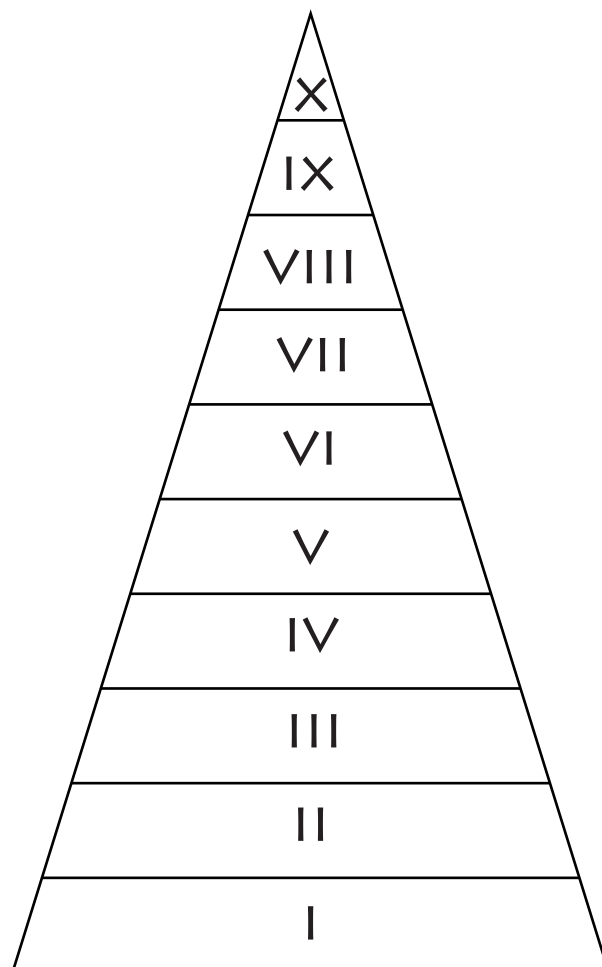
- I. HOUD DE BIKKELS IN DE HAND WAARMEE JE SCHRIJFT.
- II. HOUD IN DE ANDERE HAND EEN BALLETTJE, DE BIKKELBAL.
- III. GOOI BIKKELBAL IN DE LUCHT EN LAAT TEGELIJKERTIJD DE BIKKELS OP DE GROND VALLen.
- IV. PROBEER DE BAL TE VANGEN.
- V. NU KUN JE VERDER SPELEN MET DE BAL IN DE SCHRIJF HAND EN DE BIKKELS IN DE ANDERE HAND.

JE KUNT HET JEZELF NÓG MOEILIJKER MAKEN:

- I. GOOI DE BAL OMHOOG, RAAP EEN BIKKEL OP EN VANG DE BAL. DOE DIT OOK MET DE 2E 3E EN 4E BIKKEL.
- II. GOOI DE BAL OMHOOG, RAAP 2 BIKKELS OP EN VANG DE BAL. DOE DIT OOK MET DE ANDERE 2 BIKKELS.
- III. GOOI DE BAL OMHOOG, RAAP 1 BIKKEL OP EN VANG DE BAL. GOOI METEEN DE BAL WEER OMHOOG, RAAP DE ANDERE 3 BIKKELS OP EN VANG DE BAL.

DELTASPEL

- I. CREEËR EEN DRIEHOEK ZOALS DE AFBEELDING HIERONDER.
- II. ÉÉN KIND NEEMT VIJF SCHELPJES IN ZIJN OF HAAR HAND
- III. GA MET JE SCHELPJES IN DE HAND OP DRIE METER AFSTAND STAAN EN GOOI ZE ÉÉN VOOR ÉÉN OP DE DRIEHOEK.
- IV. PROBEER ZO VEEL MOGELIJK PUNTEN TE SCOREN (I STAAT VOOR 1 PUNT, II VOOR TWEE PUNTEN ENZOVOORT).
- V. NU IS EEN ANDER KIND AAN DE BEURT. EN DAARNA WEER EEN ANDER. NET ZO LANG TOT IEDEREEN IS GEWEEST.
- VI. WIE VAN JULLIE HEEFT DE MEESTE PUNTEN GEHAALD?
- VII. KIJK VOOR UITLEG OP DE ACHTERKANT.

Uitleg Deltaspel

Meer dan 2000 jaar geleden werd dit spel al gespeeld door Romeinse, maar ook door Griekse, kinderen.

Het speelveld heeft de vorm van de Griekse hoofdletter 'Δ', de delta.

Zou je ook andere voorwerpen kunnen gebruiken om mee te gooien?

Je kunt het spel ook goed buiten spelen en zelf maken. Lees maar:

Teken in zand of op straat een grote driehoek (een Delta). Trek dan in de drie-hoek een aantal lijnen zodat er vakjes in de driehoek ontstaan (10 in totaal). Elk vakje krijgt een ander nummer. Je begint aan de onderkant van de driehoek met de I en helemaal boven in de punt komt de X. Gebruik steentjes, schelpen of andere kleine voorwerpen om mee te gooien.

WERPSPEL

- I. ER STAAN 4 KANNEN OP EEN RIJ NAAST ELKAAR.
- II. IEDER KIND GAAT ACHTER EEN KAN STAAN EN NEEMT 5 NOTEN IN ZIJN OF HAAR HAND. (LET OP: ALS ER MEER KINDEREN DAN KANNEN ZIJN, MAAK JE GROEPJES)
- III. ALLE KINDEREN GAAN ACHTER DE STREEP STAAN EN PROBEREN DAAR VANDAAN DE NOTEN IN 'HUN' KAN TE GOOIEN.
- IV. WIE HEEFT DE MEESTE NOTEN IN DE KAN GEGOOID? DAT IS DE WINNAAR.
- V. KIJK VOOR MEER SPELIDEEËN HIERONDER.

Spelsuggesties

Je kunt het spel nog een keer spelen en dan wat verder van de kannen af gaan staan.

Je kunt ook van kan wisselen. Misschien is de ene kan gemakkelijker om iets in te gooien dan de andere.